

GERMINAL

Arş. Gör. Battal ODABAŞ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

Bu yazımızda, Fransızların büyük yazarlarından ve *Doğalcılık* akımı içerisinde yapıtlar vermiş Emile Zola'nın romanından Claude Berri tarafından aynı adla beyazperdeye uyarlanan **Germinal** filminden söz edeceğiz.

Önce *Tohum Yeşerince* adıyla Türkçe'ye çevrilmiş, daha sonra filmi gösterilince *Germinal* adıyla yayınlanmış olan bu yapıt, Emile Zola'nın Rougon-Macquart dizisinin 13. kitabıdır. Zola, Flaubert ve Goncourt gibi belge tutkunuydu: Her romanını toplumsal bir araştırmadan sonra hazırlardı ve doğalcılığa bağlıydı.

Fransız tarihinin birinci yarısında Romantizm akımı etkisini göstermiştir. Romantizm akımına bağlı olanların hep kendi acılarından, kendi sevinçlerinden, kendi coşkularından söz eden, düşü, üzünçlü ve küskün havasına, yaşamdan sürekli sızlanmalarına ve kendilerini tüm evrenin odak noktasıymış gibi görmelerine tepki olarak, yapıtı yazarın kişiliğinden tümüyle soyutlayıp evreni olduğu gibi betimleyerek insanın evrendeki durumunu belirlemeyi amaç edinen yeni bir estetik görüş oluşmaya başlamıştır.

Doğalcılık, temel ilke olarak doğayı kabul eden, doğanın bir yaratıcıya gereksinimi olmaksızın kendiliğinden var olduğu inancını benimseyen bir görüşe verilen addır. 1870-1880 yılları arasında Fransız yazınında, daha çok roman dalında romantizme karşı olan, "sanatın, doğadaki gerçeklerin aslına en uygun biçimde betimlenmesi olduğunu ve bu betimlemeye varabilmek için sanatçının hiç bir yapmacığa sapsadan ve kendi öznel evreninden hiç bir katkıda bulunmadan, doğa bilimleri ile uğraşanların uyguladığı deneysel bilimler yöntemini yazın alanına uygulaması gerektiğini" savunan yeni bir estetik görüşü belirtmektedir.

Bu tanım bir bakıma gerçekçilik akımının tanımına da uygundur . Bir kısım eleştirmen ise gerçekçilik ve doğalcılık akımlarını ayrı ayrı değil gerçekçi akımlar adı altında birlikte incelemektedirler.

Doğalci estetiğin oluşumunda belirleyici öğelerden biri de siyasal yaşam ve bu yaşamın toplumsal çemberi içinde ortaya çıkardığı değişikliklerdir: 1789 burjuva devriminden sonra Fransız siyasal tarihi hep çalkantılarla geçmiştir. Belirgin çizgileriyle bu dönem Fransız ekonomisinde sanayinin gelişmeye başladığı, bunun sonucu olarak da burjuva sınıfının gitgide zenginleştiği, çalışan kesimin ve köylülerin yaşam koşullarının daha da ağırlaştığı bir dönem olmuştur.

Düzensiz ve denetimsiz işleyen ekonomi nedeniyle başgösteren toplumsal dengesizlikler sonucu ilk sınıfsal içerikli devrim denemesi niteliğinde olan 1848 devrimi gelmiş ama başarısızlığa uğramıştır. Bu zaman dilimi içerisinde dört yıllık bir çalkantılı dönem var. Louis-Napoléon III Napoléon adını alarak yine bu dönemde tahta çıkıyor.

Napoléon döneminde yaşam koşulları, özellikle çalışan kesim açısından gitgide ağırlaşmış ve İmparatorun gücü 1865'ten sonra Prusya yenilgiyiyle birlikte zayıflamaya başlamıştır.

Prusya yenilgisinin ardından ilk işçi devrimi olan ve çok kısa, 72 gün süren Paris Komünü yaşanmıştır. Bu tarihten sonra siyasal iktidar sık sık el değiştirmiş ve etkilenen ekonomik durumdan dolayı Lorrain'deki kömür yatakları Almanların eline geçince Fransızlar dünya sanayiinde ellerinde tuttukları ikinci sırayı kaybetmiştir, ekonomisi bozulan halk yoksullaşmıştır.

Doğalci öğretiyi hazırlayan tüm koşullar Zola'nın gözü önünde, elinin altındadır. O sadece bu öğretilerdeki savları doğrulayacak yapıtlar vermekten başka bir şey yapmayacaktır. Ancak bu öğretinin bir yazın öğretisi olması Zola'nın "ikinci imparatorluk döneminde bir ailenin doğal ve toplumsal tarihi" alt başlığını taşıyan Rougon-Macquart'lar adlı yapıtla değil *L'Assomoir* (Meyhane) ile gerçekleştirmiştir ki bu da 1887'ye denk düşüyor.

Doğalci öğretinin uygulaması niteliğinde olan Rougon-Macquart'lar'da Zola yöntemini tek bir temele dayandırmaktadır: Doğayı deneysel bilimlerin yöntemi ile gözlemlemek Zola'ya göre romancı bir sanatçı değil, bir bilim adamı gibi yansız kalabilen kişidir. Bu yansızlığın ilk koşulu gözlemdir.

Zola'nın yönteminin ikinci aşaması "deneyleme"dir. En ince ayrıntıya varana kadar gözlemleyip doğruluğu kabul edilen bir varsayıma ulaşıldıktan sonra romancının ürününün bir bilimsel varsayımın kanıtlandığı bir deney odası niteliği taşıması gerekmektedir.

Emile Zola Proudhon, Marx gibi düşünürlerin yapıtlarından etkilenerek sosyalist dünya görüşünü benimsemiş ve bu görüşünü de yapıtlarında yansıtmıştır. Özellikle *Germinal* büyük yankılar yaratmıştır. *Germinal*'de Zola, Kuzey Fransa'da Montsou daki Anzin kömür madenini ve burada çalışan insanların dramını anlatır.

Sinemanın edebiyata olan ilgisi yeni değildir. Daha sinemanın emekleme dönemlerinde bile yazınsal yapıtlardan yararlanılmıştır. Sinema ve yazın dünyası birbirini etkilemiş hatta bazı yazarlar yapıtlarının kurgusunu sinemaya uygun yapmışlardır. *Germinal*'e gelinceye dek ünlü romanlar sinemaya aktarılmıştır. Örnek verecek olursak Gazap Üzümleri, Harp ve Sulh gibi yapıtları sayabiliriz. Ancak sinemanın ve romanın anlatım dilleri çok farklıdır. Bu farklılık aralarındaki uyumu bozmaktadır. Sonuçta da romandan bambaşka bir şey anlatan bir film ortaya çıkmaktadır. Roman-Film örtüşmesi çok sık rastlanan bir olay olmadığı için birçok ünlü romanın sinema versiyonları fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Bizden bir örnek geliyor burada aklımıza: Yaşar Kemal'in İnce Memet adlı romanı. Peter Ustinov'un filmi bambaşka bir dünyaydı. *Germinal* bu açıdan başarılı örnekler arasına giriyor.

Buraya kadar genellikle Emile Zola'dan, O'nun bağlı olduğu doğalcı öğretiden ve sinema edebiyat ilişkilerinden sözettik. Ünlü romanların sinemaya uyarlanmalarına değindik. Artık yavaş yavaş *Germinal*'in sinema versiyonundan söz etmeye başlayalım.

Sözünü edeceğimiz film, 1993 tarihini taşıyan tam üç ülkenin, Fransa, İtalya ve Belçika'nın ortaklığıyla çekilmiş bir film. Süresi iki saat kırk dakika ve orijinali Fransızca. Yönetmen Claude Berri aynı zamanda filmin yapımcısı. Filmin görüntüleri Yves Angelo'dan, müziği ise Jean-Louis Roques'ten. Filmin senaryosunu ve diyaloglarını Zola'nın romanından esinlenerek Claude Berri ve Arlette Langmann birlikte yazmışlar.

Filmin prodüktörlüğünü ise Paris'ten Ren Productions, France 2, DD Productions; Brüksel'den Alternative Films ve Roma'dan Nuova Artisti Associati kuruluşları üstlenmişler.

Aslında bu film romanın ilk uyarlaması değildi. 1963 yılında yine bir

Fransız yönetmen Yves Allegret tarafından beyazperdeye aktarılmıştır.

Filmin başoyuncuları ise Gérard Dépardieu, Miou Miou ve Renaut.

Filmin konusu şöyle:

İkinci imparatorluk döneminde, Kuzey Fransa'daki maden ocaklarında çalışan kömür madeni işçileri, zor koşullarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Açlık, sefalet yaşamlarının bir parçası olmuştur.

Fabrikadan kovulan Parisli işçi Etienne Lantier, Montsou kömür madenine gelir ve kendisine bir iş arar. Burada karşısına ilk önce Bonnemort adında yaşlı bir madenci çıkar. Madende meydana gelen göçüklerden bir çok kez sağ kurtulduğu için kendisine "Güzel Ölü" anlamına gelen Bonnemort adı verilir. Hastadır ve öksürdüğünde ağzından yılların birikimi olan simsiyah kömür karası gelmektedir.

Lantier, daha sonra henüz ölmüş bir işçinin yerine işe alınır ve madende ki onüç aylık macerası başlar.

Lantier, burada Maheu ailesiyle tanışır ve onlarla birlikte hareket eder. Madene geldiğinde ilk karşılaştığı Bonnemort ise Toussaint Maheu'nün babasıdır. Lantier burada kaldığı süre içerisinde çevresini inceler. Arkadaşlarının, kendi sefaletleri hakkında bilgi edinmesinde büyük rol oynar. Burada yaşayan işçiler az ücretleri, günübirlik kazançları ve üstüne üstlük seks düşkünü tefeci Maigret'leri ile savaşılmaktadırlar. Madende çalışan işçiler hergün tehlike ile içiçedirler. Zor yaşamları aldıkları yetersiz ücretle daha da zorlaşmaktadır. Bu arada Etienne Lantier bir sendika kurup işçilerden grev için para toplamaya başlar. Kısa zamanda davranış ve görüşlerinden ötürü işçiler arasında saygın bir yer edinir. Maden ocağının sahiplerinin ekonomik durumun kötüleştiğini ileri sürerek işçi ücretlerinin indirileceğini açıklamaları üzerine Etienne Lantier'nin önderliğinde işçiler greve gider. Grev uzayınca eldeki para yetmez olur ve buna dayanamayan bazı işçiler bir başka ocakta iş başı yaparlar. Bunların arasında grevin öncülerinden Maheu'nün kızı da vardır.

Olaylar burada bitmiyor. Daha sonra grevci işçiler, işbaşı yapılan kuyuya giderek burayı tahrip ederler. Kuyular yıkılır, makinalar kırılır, idare binası kuşatılır, tefeci Maigret öldürülür. Hava iyice gerginleşir. Bu arada devreye Jandarma girer. Bir olay esnasında Maheu vurulur ve ölür. Grevin en bü-

yük destekçisi artık yoktur. Lantier yalnız kalmıştır. Çaresiz insanlar yeniden iş başı yaparlar, ama bu sırada filmin bir diğer kahramanı nihilist Souvarine kömür madenine bir sabotaj düzenler ve maden havaya uçar, insanlar madende mahsur kalırlar. Bunların arasında Lantier ve onun sevgilisi Catherine de vardır. Lantier kurtulur ama Catherine yaşamını yitirir. Bir kısım işçi de maden de çıkış yolu ararken göçük altında kalır. Bu sırada Maheu'nün oğlu içerde mahsur kalanları kurtarmak isterken grizu patlaması sonucu ölür. Maheu ailesinin çaresi iyice tükenmiştir. Sonuçta Belçikadan işçi getirilir ve jandarma gözetiminde işbaşı yaptırılır. Yerli işçiler yenilmiştir. İş başı yaparlar. Sosyalist Lantier ise geldiği gibi yürüyerek uzaklaşır.

Görüldüğü gibi filmdeki olaylar hiç de iç açıcı değil. Ancak sonunda yönetmen bir umut ışığı yakıyor: "*Kara bir intikam ordusu (...) gelecek yüzyılda meyvelerini vermek üzere toprağın altında gittikçe büyüyordu ve ilk filizleri çok geçmeden yeryüzünü çatlatacaktı*".

Germinal'in sonunda Lantier filmin anafikrini yine de iyimser bir tarzda ifade eder: Grevde ölen işçilerin kanları toprağa bereket verecek, geleceğin devrimcileri, bu toprağa düşen tohumdan filizlenip gelişecektir.

Yönetmen Claude Berri, Zola'nın romanına oldukça sadık kalarak gerçekleştirmiş filmi. Oldukça geniş bir kadroyla ve üç ülkenin ortaklığıyla çevrilen bu film, daha önce çevrilmiş iki filme göre en iyi *Germinal* uyarlamasıdır. Siyasal sinemanın oldukça başarılı bir örneği var karşımızda.

Siyasal sinema egemen sınıfların çıkarlarını parçalayan anti-emperyalist sinemadır. Ticari sinemada pek çok görünen, dramatik yapı içindeki olağanüstü kahramanlara karşıdır. Gerçek kahramanın kitleler olduğunu bilen sinemadır. Bu filmde de kahraman ne Lantier'dir ne de Tousaint Maheu. Yalnızca açlık ve sefalet içindeki maden işçileridir. Film Montsou kömür madenini kullanarak aslında tüm Fransız işçi sınıfının fiziksel ve toplumsal durumuna sosyal, politik ve hukuki açıdan başka bir yaklaşım getiriyor olarak da nitelendirilebilir. Siyasal sinemanın amacı politik mücadeleleri popüler hale getirmek, onları tanıtmaktır. Ele aldığı konuyu bir belgesel titizliğiyle ama dramaturjiyi ve kurguyu kullanarak işlemek ve bir tartışma ortamı yaratmaktır. Bunu yaparken kullandığı araçlar ise siyasal olaylar, siyasal kişilikler, siyasal simgeler, kavramlar, ideolojilerdir. Tüm bunları kullanarak seyircilerin daha önceden hesaplanmış önyargılarını ve ilgi alanlarını harekete geçirecek filmler yapmak suretiyle belli bir olaya ve olaylar bütününe duyarlı olmaları sağlanmak istenmektedir. Germinal'de anlatılan grev gerçek bir

grevden alınmıştır. Siyasal bir olaydır. 1884 yılının Mart ve Nisan aylarında onbinden fazla madencinin gerçekleştirdiği grevi anlatır. Romanda da Filmde de böyle bir propaganda çalışması vardır. Sosyalizmin ortaya çıkıp yayılmaya başladığı dönemde yaşayan Emile Zola, yirminci yüzyılın büyük bir bölümünü etkileyen, kanlı ayaklanmalara ve devrimlere yol açan bu hareketin yayılmısını istiyordu. Yapıtının sonlarında, biraz önce değindiğimiz sözleriyle bunu önceden görmüştü sanki.

Şimdi yeniden filme dönelim. İyi oynanmış, iyi çekilmiş siyasal içeriikli bir gösteri. Film Anzin kömür maden ocağını genel plânda vererek başlıyor. Karanlıkların içinden parlayan madenin ışıkları sanki birer aydınlık muştucusu. Daha sonra kamera genel çekimden madene zum yaparak madeni yakın çekimden veriyor. Renkler iyi düzenlenmiş, mekânlar özenle seçilmiş. Berri'nin oyuncu seçimindeki ustalığı burada da görüyoruz. Gerçek yaşamlarında da çok iyi iki arkadaşı olan Gérard Dépardieu ve Miou Miou olağanüstü bir oyun sergiliyorlar. Lantier rolündeki Renaud da cuk oturmuş. Filmin tümü boyunca karanlık, kasvetli görüntüler filmin karamsar havasına uygun.

Germinal bir Hollywood filmi değil, Avrupalı bir film. Bugüne kadar sinemalarımızda bir Avrupa filmi görmek çok zordu biliyorsunuz. Bir sanayi haline gelen Hollywood hemen hemen tüm dünyada sinema pazarını tek başına eline geçirmiş bulunuyor. Yaptığı anlaşmalarla yerli sinemanın ve Avrupa sinemasının gelişmesini engellemektedir. Buna bir çözüm getirmek amacıyla Avrupa ülkeleri kendi ulusal sinemalarını kurtarabilmek amacıyla *Eurimage* adlı bir sinema kuruluşu oluşturdular. *Eurimage* Avrupa ülkelerinin sinemalarını geliştirebilmeleri için bu ülke sinemacılarına maddi yardımlarda bulunmaktadır. Ülkemizde de bu kuruluştan destek alan firma ve kişiler var.

Filmi izlerken olayların tarihe gömülmediğini, haksızlıkların halen sürdüğü gibi, eşitsizliğin, sefaletin, işsizliğin bugün de aynı biçimde devam ettiğini düşündüm. Zonguldak kömür madenlerinde meydana gelen kazalar, grizu patlamaları, işçilerin sürdürdüğü yaşam, oradakinden pek de farklı değildir. Sorunlar güncelliğini sürdürmektedir ve sürdürecektir de.

Madencinin yaşamı bizim sinemamızda da merak konusu olmuş ve Yavuz Özkan 70'li yıllarda Maden adlı bir film yapmıştır. Görüldüğü gibi sorunlar evrenseldir.

Emile Zola sanıyorum Etienne Lantier karakteriyle özdeşleştirilebilir. Rougon-Macquart dizisinin *Germinal*'den önceki ciltlerinde sosyalist görüşlerinden dolayı işinden çıkarılmıştır. Yönetmen Claude Berri de kendisini Lantier karakteriyle özdeşleştiriyor.

Siyasal sinemanın iyi örneklerinden birisini oluşturan *Germinal* filmi seyredilmesi gereken bir film. Fransız sinemasının ve onun nitelikli yönetmen ve oyuncularının elinden çıkması da ayrı bir değer katıyor filme.

KAYNAKÇA

Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayısı, Ocak 1981, Sayı.349, Ankara, 1981.

Germinal Filmi Tanıtım Yazıları, İstanbul, 1994.